

Agnieszka Gronostajska

Uniwersytet w Białymstoku

E-MAIL: a.gronostajska@uwb.edu.pl ORCID: 0009-0002-0871-6719

**Studium recenzyjne książki Agnieszki Iwanickiej:
*Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym.
Uwarunkowania korzystania z nowych technologii przez
dzieci*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2020, ss. 334**

STRESZCZENIE

Celem tekstu jest analiza i próba oceny rozważań, tez i wniosków, a także wyników badań ilościowych i jakościowych – będących treścią monografii A. Iwanickiej *Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym. Uwarunkowania korzystania z nowych technologii przez dzieci*. Recenzowana publikacja dotyczy funkcjonowania w cyfrowym środowisku dzieci w wieku 6–9 lat. Autorka recenzji przedstawia główne tezy książki i wskazuje na walory recenzowanego dzieła, akcentując jej wartości poznawcze w obszarze edukacji medialnej.

SŁOWA KLUCZOWE: dzieci, szkoła, edukacja cyfrowa, kompetencje cyfrowe

Nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2020 roku została wydana monografia pt. *Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym. Uwarunkowania korzystania z nowych technologii przez dzieci*, autorstwa Agnieszki Iwanickiej – pedagoga, medioznawcy, pracownika badawczo-dydaktycznego Zakładu Edukacji Medialnej Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, autorki wielu publikacji dotyczących funkcjonowania dzieci i młodzieży w cyfrowym świecie. Recenzowana publikacja, zgodnie z naukowym obszarem zainteresowań autorki, podejmuje bardzo ważny problem, którym jest funkcjonowanie dzieci w świecie zdominowanym przez intensywnie rozwijające się technologie cyfrowe. Tematyka ta wydaje się być szczególnie cenna poznawczo, z racji tego, że przedstawiane zagadnienia – obrazy aktywności dzieci w młodszym wieku szkolnym – należą do trudnych i rzadko poruszanych w tak kompleksowym ujęciu.

Monografia została oparta na wnikliwej kwerendzie bibliograficznej. Całość poprzedza wstęp, w którym autorka uświadamia czytelnikowi, że

najmłodszy, już od pierwszych dni swojego życia, przebywają w świecie cyfrowym, co skutkuje – wieloma zróżnicowanymi szansami i możliwościami, ale też może stanowić źródło potencjalnych zagrożeń. Zwraca uwagę, jak ważne dla dziecka i dla jego rozwoju jest wówczas odpowiednie wsparcie i pomoc – owocujące świadomym i rozważnym korzystaniem z tego, co oferuje rzeczywistość cyfrowa.

Główna część monografii składa się z dwóch części: teoretycznej oraz empirycznej, zawiera sześć rozdziałów – od funkcjonowania dzieci w środowisku cyfrowym, poprzez nowe technologie i ich związek z uczeniem się dzieci; kompetencje cyfrowe i obszar stosowania wybranych narzędzi cyfrowych, a skończywszy na analizie i przedstawieniu wyników badań ilościowych oraz jakościowych, dotyczących funkcjonowania dzieci w wieku 6–9 lat w cyfrowym środowisku.

Każdy fragment książki tworzy spójną całość, ujętą w sposób niezwykle dokładnie. Ilość odwołań i różnorodny czas powstawania dzieł, na które powołuje się A. Iwanicka w swojej pracy, wskazują na dogłębną znajomość autorki w zakresie problematyki pedagogiki medialnej. Uwidacznia to również zmiany, jakie zaszły na przestrzeni lat w przedmiocie badań.

Część teoretyczna monografii przygotowuje czytelnika do pełniejszego zrozumienia badań opisanych w części empirycznej pracy. Autorka swoje rozważania rozpoczyna od scharakteryzowania dzieci we wczesnym wieku szkolnym w odniesieniu do korzystania przez nie z mediów cyfrowych. Twierdzi, iż nauka nie dostarczyła jeszcze rzetelnych dowodów na to, jaki wpływ mają media na rozwój dzieci, ale zauważa przy tym, że zdecydowana większość istniejących publikacji wskazuje na potencjalne zagrożenia. Ukazuje również fakt korzystania z mediów cyfrowych przez dzieci w świetle wybranych raportów badań, jeszcze bardziej podnosząc tym rangę problemu. Dalej – uwagę poświęca nowym technologiom w kontekście uczenia się dziecka. Przywołuje definicje środków dydaktycznych i multimedialnych, omawia założenia kształcenia multimedialnego i TEL (*Technology Enhanced Learning* – nauczanie wspomagane nowymi technologiami). Pokazuje, że dzięki mediom cyfrowym możemy wspierać proces uczenia się i rozwijania różnorodnych kompetencji w toku całego życia w wielu dziedzinach. Zaznacza, że warunkiem korzyści z obecności mediów w edukacji nie jest wyłącznie możliwość skorzystania z nich w szkole, a zależy to bowiem od wielu zmiennych, w których infrastruktura cyfrowa jest tylko jednym z komponentów. Opisuje wybrane koncepcje pedagogiczne dotyczące realizacji zajęć z wykorzystaniem technologii, podkreślając ich znaczenie w upowszechnianiu technologii cyfrowych w procesie kształcenia. Podjętą analizę uznaje za zachętę, dla

obecnych, jak i przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji do podejmowania działań wprowadzających w świat cyfrowy w sposób bardziej przemyślany. Autorka wspomina także o teoriach, które uznaje za wyjątkowo cenne: konstruktywizmie oraz konstrukcjonizmie. Oprócz tego – podejmuje próbę operacjonalizacji pojęcia „kompetencje cyfrowe”. W jej rozumieniu jest to taki rodzaj kompetencji, który dotyczy nowych technologii i umiejętności korzystania z nich do uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie. Następnie omawia cechy pokoleniowe interesującej ją grupy wiekowej – stosując wobec niej określenie „pokolenie Alpha” oraz pokazując, jak przebiega jej dorastanie. Słusznie zauważa, iż cechą charakterystyczną dzieci, należących do tego pokolenia jest wczesna inicjacja z technologiami cyfrowymi. Nie myślą przy tym o technologiach jako narzędziach, ale zwyczajnie z nich korzystają – jakby były „proteżami przedłużającymi ich zmysły” (Iwanicka, 2020, s. 15). Na zakończenie, autorka skupia swą uwagę na programowaniu jako jednej z umiejętności uznanej za niezbędną w cyfrowym świecie. Wymienia wówczas narzędzia, za pomocą których można tę umiejętność rozwijać, a także omawia wiele korzyści wynikających z wcześniejszej nauki programowania, opisując jego potencjał i zastanawiając się nad tym, czy można traktować je jako jeden ze sposobów podnoszenia cyfrowych i społecznych kompetencji dziecka, wpływających na niego prorozwojowo. Niezwykle wartościowe jest również opisanie programu wizualno-skryptowego – Scratch – służącego nauce programowania. Autorka charakteryzuje je jako obecnie najpopularniejsze narzędzie edukacyjne i omawia potencjał tkwiący w robotach edukacyjnych. Niewątpliwie, wykorzystanie robotów w edukacji jest nowym i interesującym poznawczo obszarem badawczym, skłaniającym do stawiania pytań i problemów, których rozwiązania nie znajdziemy w recenzowanej publikacji. Wyrażam tu przekonanie, że dla współczesnych nauczycieli dziecka w młodszym wieku szkolnym – odpowiadających za edukację medialną w szkole – stanowi to zachętę i jednocześnie ciekawą propozycję realizacji zajęć.

Agnieszka Iwanicka omawia również model edukacji STEAM (*Science, Technology, Engineering i Mathematic*), który wydaje się być idealnie pasującym do realizacji treści z zakresu edukacji wczesnoszkolnej. Daje bowiem możliwość rozwoju „krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów i wielu innych umiejętności, które mogą być wykorzystywane przez całe życie” (Plebańska, 2018, s. 4), jak również „eksploracji i wspólnego rozwiązywania problemów” (Łukaszuk, 2022, s. 13). Tym samym odgrywa kluczową rolę w budowaniu warunków do rozwijania wiedzy uczniów i ich umiejętności – także tych cyfrowych. Fragment ten ukazuje sposób wykorzystania

w procesie edukacyjnym narzędzi cyfrowych, co może wpłynąć na rozwój kompetencji cyfrowych dzieci w młodszym wieku szkolnym.

Drugą, empiryczną część monografii autorka rozpoczyna od przedstawienia założeń metodologicznych badań własnych. Jasno i zrozumiale wskazuje ich cel i przedmiot; formułuje problemy główne i szczegółowe pracy oraz omawia zastosowane metody i techniki. Uzasadnia również dobór grup badawczych, który w kontekście przedmiotu badań jest bardzo precyzyjny. Przedmiotem analizy empirycznej autorka czyni funkcjonowanie dzieci we wczesnym wieku szkolnym w cyfrowym świecie oraz poznanie sposobów, w jaki nabywają doświadczenia cyfrowe i znaczeń, jakie nadają umiejętnościom cyfrowym. W celu realizacji problemów badawczych Iwanicka wykorzystuje wywiad pogłębiony z określoną grupą dzieci oraz ekspertami z obszaru edukacji cyfrowej, a dopełnieniem tych wypowiedzi stają się dane uzyskane przez sondaż diagnostyczny przeprowadzony w grupie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej. Za sprawą tak dobranych narzędzi badawczych, uzyskuje swoisty trójgłos, pozwalający na zrozumienie nurtujących ją kwestii. Na szczególne uznanie zasługuje fakt oddania głosu dzieciom. Dzięki temu czytelnik ma szansę poznać ich punkt widzenia na problemy związane z korzystaniem z nowych technologii w życiu codziennym. Opinie najmłodszych użytkowników są tu szczególnie cenne empirycznie, z uwagi na ich słabą reprezentację w innych źródłach naukowych. Dokonana przez autorkę analiza wyników badań pozwala sformułować jej istotne wnioski. Jak się okazuje, dzieciństwo dzieci z cyfrowego świata naznaczone jest pustką i samotnością. Gdy ich świat realny nie jest wystarczająco atrakcyjny – zaczynają szukać wrażeń w mediach, uciekają w świat technologii i to właśnie tam „nawiązują nowe znajomości i żyją życiem online” (Holtkamp, 2011, s. 94). Posiadają techniczne umiejętności obsługi urządzeń cyfrowych, ale nie legitymują się dostatecznie rozwiniętymi kompetencjami cyfrowymi między innymi w zakresie bezpiecznego wykorzystywania mediów, czy też twórczego ich użycia. Na podstawie uzyskanych wyników badań Iwanicka twierdzi, iż dzieci nie uzyskały odpowiedniego wsparcia w tym zakresie. Nikt nie pokazał im, że można inaczej – korzystniej dla rozwoju jednostki. Tym samym, można rzec, iż potencjał nowych technologii nie został w pełni wykorzystany. Jej słowa potwierdzają inni naukowcy z tej dziedziny, mówiąc, że: „dotychczasowe sposoby »radzenia sobie« polskiej szkoły z mobilną technologią wskazują raczej na obecność konfliktu kulturowego niż na wykorzystanie edukacyjnego potencjału nowych technologii” (Bougsiaa, Cackowska i Kopciwicz, 2013, s. 46). Uświadamia to czytelnikowi jak dużo jest jeszcze do zrobienia,

jak wielka odpowiedzialność spoczywa nie tylko na nauczycielach, ale na wszystkich tych, którzy towarzyszą najmłodszym w ich rozwoju.

Na zakończenie swojej pracy autorka formułuje rekomendacje dla praktyki edukacyjnej – tej instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej, w zakresie działań zmierzających do wprowadzenia pewnych zmian. Wśród nich wymienia na przykład wzmacnianie kompetencji cyfrowych dziecka; pokazywanie dzieciom, jakie możliwości daje cyfrowy świat; zwiększenie zaangażowania rodziny w domową edukację medialną czy postawienie dziecka w centrum procesu uczenia się przy pomocy nowych technologii. Mimo iż są one tylko propozycją – przypominają o tym, jak ważne jest wprowadzanie dzieci w świat nowych technologii w sposób zamierzony. Szczególne znaczenie wydaje się to mieć z perspektywy studenta pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Z racji na niewielką ilość praktycznych doświadczeń w zakresie cyfrowego nauczania, zalecenia te mogą przyczynić się do lepszego zaplanowania pracy i większej skuteczności w podejmowanych działaniach.

Niewątpliwie publikacja Agnieszki Iwanickiej zasługuje na uważną lekturę. Wypełnia bowiem lukę w literaturze naukowej, dotyczącej mało jak dotąd rozpoznanego wycinka rzeczywistości, jakim jest korzystanie z nowych technologii przez dzieci we wczesnym wieku szkolnym. Adresowana jest nie tylko do nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej czy rodziców, ale także do wszystkich zainteresowanych podjętą problematyką. Jej głównym walorem jest to, że wprowadza czytelnika w cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym, ale też przyczynia się do zrewidowania jego postrzegania dziecięcego w tym świecie funkcjonowania.

W moim odbiorze publikacja prowadzi także do zaszczepienia w czytelniku ciekawości i niedosytu poznawczego – skłaniających do poszukiwania odpowiedzi na pytania pojawiające się na jej łamach, jak również nakłania do podjęcia próby rozwiązań wskazywanych problemów, dotyczących funkcjonowania najmłodszych w cyfrowym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- Iwanicka, A. (2020). *Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym. Uwarunkowania korzystania z nowych technologii przez dzieci*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Bougsiaa, H., Cackowska, M., Kopciwicz, L. (2013). Dzieci w kulturze cyfrowej. *Ars Educandi*, 10, 23–48. DOI: 10.26881/ae.2013.10.02
- Holtkamp, J. (2011). *Co ogłupia nasze dzieci?: nowe media jako wyzwanie dla rodziców*. Wydawnictwo Salwator.
- Łukaszuk, I. (2022). Program STEAM – nowoczesne podejście do edukacji. W: B. Dudel, A. Naruszewicz (red.), *Zbiór koncepcji zajęć „STEAM” dla klas I–III szkoły podstawowej: studenci-studentom* (s. 9–14). Wydział Nauk o Edukacji UwB.
- Plebańska, M. (2018). STEAM–edukacja przyszłości. *Meritum*, 4(51), 2–7.